

5. koncert

torek, 25. oktober 2016, ob 20.00

Predkoncertni pogovor ob 19.00

Gost pogovora: Francesco Dillon

Slovenska filharmonija, Dvorana Marjana Kozine

Paroles y palabras

Ivan Fedele (roj. 1953)

Paroles y palabras (2000)

Štiri skladbe za sopran in violončelo

- I. Allons
- II. Ça ira
- III. Querida presencia
- IV. ¡Hasta siempre!

Valentina Coladonato – sopran

Francesco Dillon – violončelo

Ivan Fedele

Palimpsest (2006/2007)

Četrtri godalni kvartet

- I. Tropos – Sequentia
- II. Tropos secundus – Sequentia secunda
- III. Organum – Cauda prima – Cauda secunda
- IV. Tropos tertius – Corale – Sequentia tertia
- V. Organum secundum – Sequentia quarta – Corale secundus

Quartetto Prometeo:

Aldo Campagnari – violina

Jacopo Bigi – violina

Massimo Piva – viola

Francesco Dillon – violončelo

György Ligeti (1923–2006)

Godalni kvartet št. 2 (1968)

- I. Allegro nervoso
- II. Sostenuto, molto calmo
- III. Come un meccanismo di precisione
- IV. Presto furioso, brutale, tumultuoso
- V. Allegro con delicatezza

Quartetto Prometeo

Ivan Fedele

Morolòja Kè Erotikà (2010/2011)

za sopran in godalni kvartet

Valentina Coladonato – sopran

Quartetto Prometeo

odmor

Ivan Fedele (roj. 1953)
Paroles y palabras (2000)
za sopran in violončelo

Paroles y palabras je cikel štirih kratkih skladb za sopran in violončelo. Pri vsaki od njih besedilo sovпада z naslovom pesmi: *Allons, Ça ira!*, *Querida presencia*, *¡Hasta siempre!*. Prvi dve skladbi sta v francoščini (*Paroles...*), drugi dve v španščini (...y *palabras*).

Allons je bil napisan za komemorativni koncert v milanski operni hiši La Scala ob 50. obletnici Odpora in osvoboditve Italije izpod nacifašistov. Mnogi skladatelji so bili povabljeni, da prispevajo svoje krstne izvedbe, med njimi tudi Ivan Fedele. Raje kot da bi se zatekel k specifičnim tekstom in tematikam, je zaupal začetnemu glagolu marseljéze, temu univerzalnemu slivospevu svobodi. Vse kaj drugega kot himnično (in torej kolektivno) je občutje skladbe, ukrojeno bolj na individualno odkrivanje in prepoznavanje samega sebe. V središču je dejansko, kot piše avtor, postavljena „osamljenost človeka in začudenost nad tragedijo, hkrati pa upor in želja po tem, da ponovno sestavi delce izgubljenega ‘smisla’ preko rekonstrukcije lastne identitete. Vse to je zajeto v pričujoči skladbi in oblikuje njeno formo, skoraj na meji afazije, postopoma sestavljajoč začetne foneme edine besede, preproste in močne (*allons*), ki nas spominja na ideale svobode, enakosti in solidarnosti.”

Tako kot *Allons*, napisan nekaj mesecev prej in za isto zasedbo – ženski glas in violončelo – je *Ça ira* hkrati naslov in besedilo skladbe. Maloštevilni zlogi v obeh primerih pripadajo znanima revolucionarnima pesmima. Maloštevilni, a z izjemno močno zgodovinsko in

emotivno konotacijo, tako da – kot piše skladatelj – „*pomena, ki ga želim izraziti, ne zaupam ‘pripovedi’, temveč resoniranju, ki ga ponavljanje ustvari v poslušalcu. Glasbena resonanca vsekakor, pa tudi zgodovinska, čustvena, psihološka. Zlogi sami postanejo polnopomenski, iz njih nastaja petje, v katerem se izmenjujejo razni figurativni modusi, prav vsak izmed njih pa tendira k ponovnemu ustvarjanju – in sicer v primeru *Ça ira* na zelo ekstrovertiran način – vzdušja upanja, zaupanja in revolucionarnega poguma iz pesmi, iz katere so vzeti.*

Skladbi *Querida presencia* in *¡Hasta siempre!* si s predhodnima pesmima delita navdih, poetiko in deloma nostalgijo do revolucionarnih utopij. Medtem ko se prvi dve francoski skladbi navezujeta na evropske revolucije 18. in 19. stoletja, španski pesmi obujata spomin na južnoameriške iz 20. stoletja in se vrtita okoli podobe Ernesta ‘Che’ Guevare.

V skladbi *Querida presencia* Guevarina podoba preveva v intimni dimenziji, v odtujenem metrumu metafizičnega tanga. Na začetku sta glas in instrument daleč vsaksebi, nato pa se počasi zbližujeta ter se vse tesneje prepletata, dokler skupaj ne dosežeta akrobatskega kanona. Ta predstavlja pijan vrhunec plesa, ko se dva *tanguera* razživita preden zdrsneta v lenoben finale.

Legendarni komandantov pozdrav *¡Hasta siempre!* je zajet v obliko, ki poskuša v glasbi izraziti ‘neuklonljivo ljubeznivost’, ki je bila in je še vedno ena njegovih najbolj človeških značajskih potez. Agogična oznaka na začetku skladbe se glasi *Come un vento andino*, kjer zvok violončela enostavno ‘odpihne’. Izvajalec mora proizvajati prave sunke vetra s

pomočjo hitrih dvaintridesetink, ki jih občasno prekine zvok strun, ki so sprožene z brenkanjem z levo roko. Violončelo v nenehnem nemiru ujame glas pevke, ki je odslej prisiljen v dinamične spremembe (skoraj vsak ton ima drugačno dinamično oznako, pogosto popolnoma kontrastno prejšnji ali naslednji). V delu skladbe, kjer igra interval male sekunde glavno vlogo, sopran evidentno prepeva o 'ljubeznivosti'.

Claudio Proietti

Ivan Fedele

Palimpsest (2006/2007)

Četrtri godalni kvartet

Ivan Fedele šteje svoje štiri godalne kvartete za zelo pomembne mejnike v razvoju njegovega komponiranja. Za prvega in zadnjega je mnenja – ne sicer iz istih razlogov – da zasedata najpomembnejše mesto. Prvi kvartet (*Per accordar/Za uglasitev*), s katerim je prebil led v pisanju za ta sestav („... dve leti sem porabil za to desetminutno skladbo,” je nekoč zapisal Fedele), zaseda tudi častno prvo mesto v katalogu njegovih del. Zato tudi naslov *Palimpsest*, saj predstavlja očiten preobrat v jeziku, dozorel v obdobju petih let, zaznamovanem v glavnem z dvema dejavnikoma. Prvi je formalne narave in zadeva ekstremno ekonomičnost uporabljenih materialov, v diametralnem nasprotju z ogromno raznolikostjo možnosti obdelave. Drugi pa je jezikovnega značaja: dokončni privzem mikrotonalnega jezika, ki ga navdihuje tako spektralna kot serialna matrica v nenehni dialektiki in izmenjuje kontinuiteta – sopolstvenost in

diskontinuiteta – diferenciacija. V prvem primeru sta obe matrici usmerjeni k združitvi, v drugem pa tako na sintaktični kot na leksikalni ravni pogosto povzročata semantični kratek stik.

Delo je posvečeno godalnemu kvartetu Arditti, ki je Fedelejevi skladbi našel posebno mesto v svojem repertoarju. Sestoji iz petih makro-stavkov, od katerih je vsak razdeljen na več delov. Prvi je diptih *Tropos – Sequentia*, slednjo zaupa samo violi in violončelu. Drugi stavek doda *Tropos secundus*, ki se oblikuje na isti nervozni in močno vertikalni strukturi predhodnega stavka in *Sequentia secunda*, za katero je – kot za prvo – značilno bolj linearno dogajanje. Ko se izčrpana igra izteče v niz komaj slišnih tremolov in alikvotnih tonov, se sugestivno najavi tretji stavek (*Organum*), ki določa zvočni in harmonski prostor nenavadne in očarljive nedorečenosti. Čeprav so vsi štirje instrumenti popolnoma monotoni, v pisavi zaslutimo kontradiktornost, izgubo fokusa, odboj in lom. Instrumentalna obdelava pravzaprav, za katero se zdi, da posnema efekte elektronike. *Cauda prima* in *Cauda secunda* zaključita tretji stavek. Četrtri zajema *Tropos tertius*, čigar posamezni nejasni elementi načenjajo granitno čvrstost zgradbe. Sledita *Corale*, svečeniški spev na izrazito ekspresivnih intervalih in *Sequentia tertia*, v katerih končno prevladajo kadencirani instrumentalni elementi. Zadnji stavek je sestavljen iz *Organum secundum*, *Sequentia quarta* in *Corale secundus*.

Claudio Proietti

György Ligeti (1923–2006)

Godalni kvartet št. 2 (1968)

Anekdota o majhnosti glasbenega sveta:

Leta 2014 je Slowind Ivana Fedeleja povabil, da prevzame umetniško vodenje 18. Festivala Slowind 2016. Ta je takoj na program uvrstil koncert godalnega kvarteta Quartetto Prometeo, ansambla, ki ga takrat še nismo poznali, a nam je Ivan zagotovil, da je odličen. Skoraj leto dni kasneje nas je odlični italijanski pianist Emanuele Torquati, ki je bil naš gost Festivala Slowind 2012, povabil na gostovanje v Firence, kjer smo na maratonskem koncertu izvedli dela slovenskih avtorjev Nine Šenk, Vita Žuraja in Vinka Globokarja, prav tako pa tudi izjemno zahtevnih *Deset skladb za pihalni kvintet* Györgija Ligetija. Ko smo se po uspelem koncertu vračali domov, mi je naš fagotist Paolo povedal, da je na koncertu spoznal odličnega čelista, umetniškega vodjo koncertne serije, na kateri smo nastopili in da mu je ta povedal, da bo s svojim kvartetom leta 2016 nastopil v Ljubljani. Po kratkem poizvedovanju smo dobili potrditev domneve, da gre za violončelista Francesca Dillona, ki danes kot ustanovni član kvarteta Prometeo nastopa na našem festivalu. Da bi bilo naključij še več, izvaja danes Quartetto Prometeo Ligetijev *Godalni kvartet št. 2* iz leta 1968 – leta, ko je Ligeti napisal tudi *Deset skladb za pibalni kvintet*, ki jih je Francesco v naši izvedbi slišal lani v Firencah.

Ker smo *Deset skladb* izvedli v Ljubljani ravno pred nekaj meseci, si dovolim napisati nekaj primerjav med skladbama, saj sta obe nastali istega leta:

V času nastanka obeh skladb je minilo že kar nekaj časa, odkar je Ligeti zapustil rodno Madžarsko, kjer je v glavnem komponiral v kompozicijskem slogu Béle Bartóka. Tedaj je bil na tekočem s tokovi zahodnoevropske avantgarde in ustvaril si je svoj lastni kompozicijski slog. Kot je Ligeti nekoč sam povedal, se je v *Godalnem kvartetu št. 2* spopadel s skladbami za godalni kvartet, ki so mu bile vzor: Beethovnovima *Godalnima kvartetoma, op. 130 in op. 132*, Mozartovim *Godalnim kvartetom, K. 465*, Bartókovima *Kvartetoma št. 4 in 5 ter Bergovo Lirično suito*. V Ligetijevem drugem kvartetu sicer ni mogoče najti tonskega materiala iz naštetih skladb, pač pa lahko najdemo nekaj tipičnih ekstremnih 'psiholoških' ali 'dramaturških' situacij, kot so: zelo hitri motorični pizzicati, sestop teksture na nižišče celotnega dogajanja (nizki, tihi, dolgi unisono ton), frenetični kaos, pritajeno migetanje malih terc, ob katerem iz daljave vznikne dolg pritajen ton in drugo. Podobne situacije, dosežene s podobnim tonskim materialom, pa čeprav v drugačni oblikovni zgradbi, najdemo tudi pri *Desetih skladbah* za pihalni kvintet, seveda pa tudi v nekaterih drugih skladbah, ki jih je Ligeti ustvaril v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, kot so *Apparitions, Requiem, Atmosphères, Aventures, Nouvelles Aventures* in *Lux aeterna*. Skladatelj je nekoč dejal, da je pet stavkov *Godalnega kvarteta št. 2* le navidezno nesorodnih in tako zelo različnih ter da so v resnici „... pod zemljo en z drugim močno povezani, med njimi potekajo celo skrivnostne korespondence, skoraj rime /.../ vseh pet stavkov je

pravzaprav istočasno prisotnih.” (Ligeti).

Ligetijev *Godalni kvartet št. 2* je posvečen kvartetu LaSalle, ki ga je tudi v Baden-Badnu leta 1969 premierno izvedel.

Matej Šarc

Ivan Fedele

Morolòja Kè Erotikà (2010/2011)
na odlomek iz zbirke “Canti di pianto e
d’amore dall’antico Salento”
(zbral in uredil Brizio Montinaro)
za ženski glas in godalni kvartet

I Canti di pianto e d’amore dall’antico Salento (*Pesmi o solzah in ljubezni antičnega Salenta*, Bompiani, Milano, 1994) so eden najpomembnejših književnih spomenikov v jeziku Otrantske dežele, dialektu ‘griku’, ki žal izumira. Avtor, Brizio Montinaro je z ljubeznijo prevedel in z opombami opremil pesmi, ohranjene v zapisih od leta 1870 dalje, ter jih povezal s poezijo, ki je nastala izpod njegovega peresa. Iz izvornikov veje redka emocija besed, ki prihajajo iz pradavnine in opevajo večna človekova čustva s svežino antičnih helenističnih prednikov, ki so jih tako lepo prelivali v poezijo.

Z Briziem delim ljubezen do naše zemlje in starega jezika, pa tudi do kulture v najširšem smislu te besede in do čustev, ki jih izraža. Ponovno sem uglasbil nekatere od najbolj ganljivih verzov zbirke. Življenje in ljubezen, smrt in bolečina. Teme, obravnavane z vso preprostostjo vsakodnevnih občutij, hkrati pa z vso globino tisočletnega kolektivnega nezavednega, ki širi okrog sebe antični zvok, a je vseeno aktualen

v svojih besedah, ki ne želijo umreti, ne želijo ugasniti za vedno.

Ivan Fedele